

ÎNZESTRAREA ARMATEI ROMÂNE ÎN PRIMELE TREI DECENII ALE SECOLULUI XX

dr. Costin Scurtu

Cuvinte cheie: armata română, înzestrarea armatei, apărarea națională, industria națională de apărare, creditelor extraordinare, buget ordinar.

Keywords: Romanian army, army endowment, national defense, national defense industry, extraordinary credits, ordinary budget.

The endowment of the Romanian Army during the first three decades of the 20th century

Abstract:

Within the internal and external political economical context of the first three decades of the 20th century, the measures taken with a view to organizing the structure and managing the national defense system followed the line of a whole set of steps taken by the Romanian government to improve its own combat ability and reach an adequate level of organizing its army force structure. As a result of the analysis on the shifts in the national defense system structure, after 1918, one can distinguish the following tendencies: a specialization of the higher military governing bodies by developing some specialized structures meant to coordinate all army units and services; the modernization of the infantry and cavalry units; developing troops to fight in the mountain and coast areas, as well as coast guard troops; providing the army with modern combat techniques, especially such units as aviation, armour and intercommunication.

Întreruperea legăturilor economice cu puterile industriale europene la începutul Primului Război Mondial au afectat și procesul pregătirii României pentru o eventuală participare la război. Ca urmare a slabei sale dezvoltări economice, a dependenței față de industria occidentală, România nu era în măsură să producă în interior cele necesare pregătirii militare pentru ducerea unui război la nivelul tehnicii de atunci. Înzestrarea armatei – cu toate cheltuielile făcute – era insuficientă.

Structura pe destinații a creditelor extraordinare deschise în exercițiile bugetare 1864-1914¹, acoperite efectiv prin împrumuturi²:

¹ La sfârșitul secolului al XIX-lea, tot cu împrumuturi străine s-a început procesul de modernizarea urbană: s-au efectuat lucrări de sistematizare în Capitală și alte orașe ale țării, s-au construit centrale electrice, s-au efectuat lucruri de canalizare și apă curentă și s-au construit edificii publice. Au fost alocate fonduri importante pentru dezvoltarea și modernizarea învățământului, a armatei, pentru reorganizarea descentralizată a administrației publice locale, consolidarea administrației centrale și ridicarea nivelului de trai a populației rurale. Raportul general asupra proiectului de buget general al veniturilor și cheltuielilor Statului pe exercițiul 1914-1915, prezentat Adunării Deputaților de d-nu Vintilă I. Brătianu, București, Imprimeria Statului, 1914, pp. 7-9.

Nr.crt.	Destinație	Capitalul efectiv - lei
1	Acoperirea deficitelor	176.700.937,13
2	Conversiune împrumuturi	1.449.795.928,56
3	Scopuri de ordin economic și social	229.983.581,64
4	Construirea de căi ferate	460.591.491,41
5	Lucrări mari de utilitate publică și înzestrarea armatei	1.421.071.161,98
6	Total	3.738.143.100,72

În perioada neutralității României, caracterizată prin intense pregătiri militare, s-au efectuat importante împrumuturi, contractate în țară și străinătate, în valoare de 712,65 milioane lei, din care două împrumuturi externe, pe bonuri de tezaur, la Banca Angliei de 5 și 7 milioane lei, un împrumut pe bonuri de tezaur la Banca d'Italia de 10 milioane lire și trei împrumuturi interne de 400 milioane lei de la Banca Națională, statul a mai obținut o sumă din Împrumutul Național din anul 1916.

Statul român a contractat în perioada 1914-1916 împrumuturi în valoare de 1.112 milioane lei, adăugate la datoria publică anterioară de 1.866,52 milioane lei se ajunge la un total al datoriei publice de 2.978,52 milioane lei³

În țară, în anul 1914, nu existau decât trei mari unități specializate în dotarea armatei Arsenalul armatei, Pirotehnia Cotroceni și Pulberia⁴, dar și acestea erau dotate cu mijloace tehnice restrânse și neadaptate pentru producerea unui armament modern și în cantități suficiente. Slaba dotare tehnică și insuficiența acesteia făcea ca România să nu fie în măsură să ducă un război de lungă durată. În această situație guvernul a luat o suită de măsuri menite să asigure minimul de 30% din necesarul dotării armatei, diferența urmând a fi acoperită din import sau de la aliați.

Încă din anii Primului Război Mondial, în atelierele de la Iași au fost montate, revizuite și reparate avioane de luptă și de antrenament. Aceasta a fost posibil ca urmare a faptului că marii noștri aliați, Franța și Anglia, erau printre cei dintâi producători de avioane din lume, fiind în măsură să ne ajute și pe noi. De pildă: „În anul 1913 industria franceză producea 96 de avioane lunar; în anul 1914 producția a fost de 50 de avioane în luna august, 62 în septembrie și 100 în octombrie”⁵

² Sursa: M.Gh. Dobrovici, Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate,

³ Problema înzestrării armatei române s-a pus în mod serios după Campania din anul 1913. Dotarea s-a accelerat după evenimentele de la Sarajevo, când Francisc Ferdinand, arhiducele moștenitor de Austria, și ducesa de Hohenberg, soția acestuia, au fost asasinați în timp ce vizitau orașul, la 28 iunie 1914, de studentul bosniac Gavrilo Princip (1894-1918), membru al unei societăți secrete care ținea de mișcarea naționalistă iugoslavă. Serbia nu a acceptat ultimatumul Austro-Ungariei, între cele două state intervenind starea de război, la 28 iulie 1914.

⁴ www.svedu.ro/curs/istec_apiturca.pdf

⁵ Gl. col. (r) dr. Vasile Cutoiu, Istoria apărării antiaeriene a teritoriului României.

Primul împrumut a fost oferit guvernului român de către britanici, la 8/21 ianuarie 1915. Suma se ridica la 5.000.000 lire sterline (126.100.000 lei). Bani puteau fi întrebuințați numai pentru plata de material de război în Anglia, Franța și Italia. Al doilea împrumut, în valoare de 7.000.000 lire (176.540.000 lei), a fost acordat de Banca Angliei la 1/14 octombrie 1915. După intrarea României în război, Banca Angliei a pus la dispoziția guvernului român, la 13 noiembrie 1916, suma de 40.000.000 lire (un miliard lei aur). Împrumutul a fost scadent peste un an, dobânda fiind de 5%.

Anghel Saligny⁶ a propus cumpărarea de avioane, fără să știe, la vremea respectivă, că inginerului Gogu Constantinescu, care se afla în Anglia, Guvernul englez i-a pus la dispoziție un laborator de 2.500 mp, cu toate dotările, personalul necesar și suma de 120.000 lire sterline pentru cercetări în materie de armament. Gogu Constantinescu a primit cetățenia engleză, iar britanicii l-au asigurat că îi vor oferi discreția absolută până la finalul războiului. Investiția englezilor nu a fost zadarnică.

Astfel, potrivit unui raport al lui A. Saligny, din 10 iunie 1920, grație lui Gogu Constantinescu, britanicii au reușit să monteze pe avioanele de luptă „doua mitraliere care trăgeau 2.000-4.000 de lovituri pe minut (...) printre paletele elicei care se învârtea. Șansele inamicului erau foarte mici în fața unui aeroplan astfel armat. Dacă se prezentau pe front 12 aeroplane inamice, 3 aeroplane engleze erau suficient armate pentru a le doborî” O altă invenție a lui Gogu Constantinescu a fost aceea a unui tun de tranșee care arunca bombe de 100 kg la 1.500 m, „fără a produce nici zgomot, nici flacără, nici fum”

Problema dotării armatei române cu aeroplane de luptă a fost analizată cu responsabilitate de Ministerul de Război încă din 1914. Colonelul V Rudeanu, directorul superior al Direcției Armamentului, a întocmit Referatul nr. 1.813 din 22 mai 1914, precizând că aeroplanele aveau un rol important în recunoașterea aeriană, aspect care ajută la reglarea tirului artileriei „înaintea luptelor, dar și pe timpul lor”.

Colonelul V. Rudeanu s-a documentat cu ajutorul unui regulament de artilerie întocmit de francezi, în care se ofereau detalii despre cum trebuia să acționeze aeroplanele în timpul luptei „pentru a permite artileriei să-și manifeste acțiunea atunci când are a trage asupra trupelor bine adăpostite” Cum Direcția Armamentului a observat că bulgarii încercau să-și mărească parcul de aeroplane, colonelul Rudeanu nu a dorit să lase armata română „într-o inferioritate care i-ar fi dăunătoare într-un caz de război” În consecință, i-a solicitat lui Ion I.C. Brătianu să-l coopteze pe căpitanul (r) Gheorghe Bibescu la Direcția Armamentului, începând cu 1 iunie 1914, pentru experiența pe care o avea în pilotarea avioanelor.

De asemenea, Gh. Bibescu se obliga să pună la dispoziția armatei parcul de aeroplane de la Liga aeriană, pentru cercetarea modului în care aeroplanele trebuiau să

⁶ Anghel Saligny a observat că distanța București-Ruse (Rusciuk) era de numai 80 km și că, în caz de război, bulgarii vor „cauta să distrugă în București tot ce este mai folositor și tot or putea să provoace mare panică” Nu s-a ferit să afirme că tunurile și mitralierele instalate în diferite puncte de observare nu puteau să facă față unităților bulgare. Din această cauză a susținut că „cel mai eficace mijloc de apărare contra acestor atacuri ar fi a avea la dispoziție un număr suficient de aeroplane de luptă” care să fie importate și să se instaleze în țară un atelier special de revizie.

se sincronizeze în timpul luptei cu artileria. Ministrul Apărării a aprobat cererea la 22 mai 1914⁷ Din păcate, Liga aeriană avea doar 15 aeroplane „în serviciu”, uzate, care nu puteau fi folosite pe câmpul de luptă. Aspectul l-a determinat pe Gh. Bibescu, potrivit Referatului nr. 7365/18 noiembrie 1914, să solicite achiziționarea a 20 de aeroplane, la prețul de 600.000 lei, ceea ce însemna 30.000 lei/aeroplan. Chiar dacă până la intrarea României în război s-au achiziționat 74 de aeroplane din Franța, în timpul luptelor s-a constatat lipsa sincronizării cu artileria, lipsită de aparate de vizare, și a posibilității de a comunica radio cu infanteria.

Primul Război Mondial a început pentru România, la 15 august 1916⁸

La capitolul „Artileria antiaeriană” erau prevăzute cele 113 tunuri pregătite pentru a executa trageri antiaeriene; număr de piese era detaliat astfel: 4 tunuri antiaeriene 75 mm Italia; 4 tunuri antiaeriene Franța 75 mm; 40 tunuri 57 mm cu afet; 4 tunuri 57 mm cu pivot, 45 tunuri 75 mm, model 1880.

Un exemplu al reușitei artileriei antiaeriene îl reprezintă succesul bateriei de artilerie antiaeriană înzestrată cu tunuri italiene „Deport” repartizată, la 16 august 1916, Armatei 3 române, care pe timpul executării manevrei de la Flămânda, la 19 septembrie 1916, a doborât un avion german⁹

⁷ În anul 1914, în Franța, George Grămătescu încearcă unul dintre primele avioane monoplane. Ștefan Stănculescu proiectează, la Craiova, un avion basculabil comandat. Este terminat, la Arsenalul Armatei, de către colaboratorii lui Vlaicu, aparatul Vlaicu 3. Încercat în zbor, se comportă mulțumitor. La 10 august 1915, se înființează Corpul de Aviație Român, sub comanda colonelului I. Găvănescu. În luna mai 1916, este înființat Serviciul fotoaerian al aviației militare. În anul 1916 primele bombardamente aeriene suferite de București, efectuate de zepeline germane. Școlile românești de pilotaj militar sunt unificate și mutate, cu ocazia evacuării, la Bârlad, Botoșani și Odessa. În octombrie 1916, sosește în România misiunea militară aliată, condusă de generalul Berthelot, care are ca scop și reorganizarea totală a aviației militare românești. La 17 decembrie 1916, se înființează Direcția Aeronautică, subordonată Marelui Cartier General al Armatei Române. În anul 1917, la Sighișoara, Hermann Oberth realizează proiectul unei rachete militare uriașe, în trepte, cu combustibil lichid. Proiectul nu interesează însă autoritățile militare austriece și germane. Intră în dotarea Armatei Române avioane moderne, Nieport și Bréguet-Michelin, de producție franceză, în număr insuficient. Aviația militară română ia parte, cu mult eroism, la luptele de la Mărășești, Mărăști și Oituz, efectuând în special zboruri de recunoaștere, dar angajează și lupte aeriene cu inamicul austro-german, net superior numeric și calitativ. În total, 28 de aviatori români și-au pierdut viața în campaniile din 1916-1917.

⁸ Astfel, I.D. cu nr. 2784 din 14 august 1916, la orele 21.00, ordinul de mobilizare a fost transmis în toată armata, inclusiv ordinul de înființare la mobilizare, care cuprindea și Corpul Apărării Antiaeriene, cu ordinea de bătaie și structura organizatorică prevăzute în plan. Acest ordin reprezenta certificatul de naștere a artileriei antiaeriene române. Unitatea de artilerie antiaeriană atestată documentar în ziua de 15 august 1916 consfințește apariția în structura armatei române a unei noi arme, artileria antiaeriană; faptul că apariția ei a coincis cu intrarea României în război este o favoare acordată de istorie artileriștilor români.

⁹ Această primă victorie antiaeriană, materializată în doborârea unui avion, a rămas un eveniment cu mare rezonanță în amintirea artileriștilor antiaeriene. Urmare a acestui succes, ziua de 19 septembrie, a fost considerată multă vreme ca patron al artileriei antiaeriene române.

La 27 octombrie 1916, comandantul Bucureștiului (Mihail Boteanu¹⁰) a prezentat ministrului de Război un raport amplu asupra apărării contra aeronavelor¹¹, în care s-a arătat că „apărarea antiaeriană a capitalei este insuficientă”. Printre cauzele eficienței scăzute contra inamicului aerian, au fost menționate: efective reduse; cantitatea de mijloace insuficiente; tunurile din dotare au bătaie mică, tragere în ceață și manevra limitată; proiectoarele sunt slabe și insuficiente; în general, personalul nu beneficiază de o pregătire de specială suficientă; aviația proprie nu participă la apărarea antiaeriană, iar cooperarea acesteia cu artileria antiaeriană nu este organizată; tehnica din import este slab însușită și insuficientă.

În scopul creșterii eficienței apărării s-au propus următoarele: fixarea mai precisă a misiunilor; refacerea platformelor la tunuri, astfel încât să permită executarea tragerilor până la un unghi de 80 grade; gruparea minimă de tunuri pe o poziție de tragere să fie de nivel baterie (4 piese) și nu de secție (2 piese) cât fusese inițial; adaptarea focoaselor la tunurile de 75 mm și 87 mm; asigurarea aparatului pentru creșterea preciziei tragerilor antiaeriene; confecționarea unor rachete de semnalizare care să fie utilizate pe timpul cooperării între aviație și artileria artileriei¹²

Concomitent cu desfășurarea operațiilor de apărare de către armata română și pe măsura ocupării vremelnice a Olteniei și Munteniei de către trupele armatei germane, la ordinul Marelui Cartier General român, subunitățile de artilerie au început regruparea spre Moldova o dată cu celelalte trupe române. Evacuarea și instalarea artileriei antiaeriene pe poziții au durat până la 1 februarie 1917.

¹⁰ Investit, începând de la 25 iulie 1916 cu responsabilitatea ca până la 15 august 1916 să organizeze apărarea capitalei, comandantul Cetății București, generalul de divizie Mihail Boteanu avea în subordine și Serviciul Apărării Capitalei Contra Aeroplanelor. În virtutea acestui fapt, comandantul a primit misiunea să coordoneze organizarea apărării antiaeriene nu numai a capitalei, dar și a principalelor obiective de pe teritoriul României.

¹¹ Primul bombardament a avut loc în noaptea de 15/16 august, la ora 0.15, când s-a înregistrat primul mesaj de avertizare privitor la pericolul atacului aerian din istoria apărării antiaeriene române. La ora 1.15, artileria care apăra capitala a deschis focul asupra ei. În aceeași perioadă, artileria antiaeriană destinată apărării trupelor din zonele de operații avea să ducă și ea lupta cu inamicul aerian. În continuare, timp de o lună, avioane sau dirijabile germane au executat aproape zilnic raiduri teritoriului român. Cele mai semnificative sunt raidurile executate în zilele de 21-23 august și 11-12 septembrie, când au fost bombardate capitala și Ploieștiul. Prima victorie a artileriei antiaeriene, materializată prin lovirea unei aeronave vrășmașe, se va înregistra la mai puțin de o lună de la intrarea țării noastre în război (noaptea de 13/14 septembrie 1916).

¹² Potrivit înțelegerii survenite între guvernele român și francez, generalul Berthelot (ajutat de căpitan Humbert, locotenentii Gigory și Lavinty și sublocotenentul Vimenit) a condus Misiunea Militară Franceză în România. Între 16-30 octombrie 1916 acești ofițeri au studiat situația apărării antiaeriene române, multe dintre concluziile la care au ajuns fiind asemănătoare cu cele prezentate de Boteanu; s-au stabilit unele măsuri: sporirea efectivelor până la necesarul cerut de tehnica realizarea amplasamentelor și construirea adăposturilor pentru personal creșterea numărului proiectoarelor la 12 și scoaterea din dispozitiv a celor de 60 cm; eliminarea dispozitivului percutant la focoasele destinate tragerilor antiaeriene; consolidarea legăturii dintre posturile de tragere și cele de observare îndepărtată.

Primele acțiuni antiaeriene desfășurate în această perioadă a războiului au oferit și un set de concluzii ce aveau să fie valorificate în continuare: lipsa armamentului antiaerian performant din înzestrarea armatei române (exemplu: tunul de 75 mm românesc nu avea decât o singura cadență de tragere de 1-2 lovituri pe minut), transformarea tunurilor de cetate în tunuri antiaeriene s-a făcut din mers prin tatonări succesive, care au necesitat un timp îndelungat, arsenalele existente în armată română nu erau pregătite, nici tehnologic și nici teoretic, pentru realizarea tehnicii de apărare antiaeriană, personalul din rezervă a fost instruit în pripă, într-un timp scurt, insuficient pentru însușirea unor cunoștințe noi care necesitau condiții speciale apropiate de realitatea confruntării cu un inamic necunoscut.

Activitatea la Ministerul de Război era coordonată de generalul Dumitru Iliescu¹³, secretar general între 1914-1916. Acesta nu lua decizii decât cu acceptul lui Ion I.C. Brătianu, care în perioada 4 ianuarie 1914-11 decembrie 1916 a deținut funcțiile de prim-ministru și ministru de Război¹⁴.

O altă măsură luată de Ministerul de Război, la solicitarea lt. col. Papană, directorul Direcției Armamentului, și a generalului Dumitru Iliescu, secretar general, a fost aceea de a se forma, prin Decizia nr. 128/6 aprilie 1915, o Comisie Tehnică Industrială, compusă din șase membri conduși de inspectorul general Gr. Stratulescu, în calitate de președinte¹⁵. Comisia trebuia să prezinte armatei un raport din care să reiasă unde se puteau produce în industria privată din România materiale de război, necesare armatei; să analizeze modul în care, din punct de vedere tehnic, puteau fi satisfăcute „nevoile armatei”; să propună îmbunătățirea industriei private pentru ca aceasta să corespundă scopului propus; să controleze, din punct de vedere tehnic, executarea comenzilor importante „făcute de armată în industria privată”.

¹³ Generalul Dumitru Iliescu a luat o serie de măsuri pentru întărirea capacității combative a organismului militar. În această activitate, generalul Iliescu a fost sprijinit de prim-ministrul Ion I. C. Brătianu, de care era apropiat (fuseseră în aceeași perioadă la studii în Franța). Cu toate acestea, corpul de generali din Armata Română i-a contestat vehement autoritatea morală de a conduce Marele Stat Major, considerând că-i lipsesc calitățile de strateg (comandant) și de ofițer de stat major. După afirmațiile generalului istoric Radu R. Rosetti, în primele săptămâni de campanie, generalul Iliescu s-ar fi mutat din Periș, unde era dislocat Marele Cartier General, într-un sat vecin, pentru a putea locui împreună cu amanta sa, pe care a luat-o în vagonul său de dormit pe această femeie, fapt care i-a scandalizat pe generalul Henri Mathias Berthelot și colonelul V. Pétin. General Radu R. Rosetti, Mărturisiri (1914-1919).

¹⁴ De altfel, prietenia generalului Iliescu cu liderul liberal l-a ajutat pe purtătorul de epoleți să obțină funcții importante, deși a fost contestat de conservatori pentru pregătirea inadecvată și experiența insuficientă. Conservatorii cunoșteau foarte bine capriciile generalului Iliescu, ca de altfel și subordonații acestuia. Generalul ajungea la serviciu cu ochii cârpiți de somn. Funcționarii știau că „șeful” lucrase acasă până la ore târzii în noapte, pregătind planul de înzestrare a armatei române. Ceea ce nu au știut toți funcționarii la vremea respectivă a fost faptul că generalul Iliescu își pierdea nopțile la diferite localuri din București „unde se lupta până în zori cu sticlele de coniac”. Cătălin Fudulu, Înarmarea României (III), în „Ziarul Financiar” din 21 septembrie 2007, http://www.zf.ro/articol_141835/inarmarea_romaniei_iii_.html

¹⁵ Idem, Înarmarea României (I), în „Ziarul Financiar” din 7 septembrie 2007, http://www.zf.ro/articol_139856/inarmarea_romaniei_i_.html

Comisia a funcționat pe lângă Direcția 8 Armament, „unde i se pun la dispoziție birourile, materialul și personalul necesar, compus din: un registrator, un copist, un dactilograf și un desenator precum și un automobil” Membrii comisiei primeau o diurna de 15 lei/zi, iar președintele, 30 lei lei/zi. De asemenea, Ministerul de Război le rambursa cheltuielile de transport făcute în interes de serviciu și le plătea câte un permis „de liber parcurs” pe Căile Ferate Române, pe vasele Serviciului Maritim Român și pe cele ale Navigației Fluviale Române.

Comisia a prezentat, periodic, rapoarte Ministerului de Război. În memoriul din 18 aprilie 1915, se preciza că industria privată și atelierele statului puteau fabrica proiectile de toate calibrele, explozibili, bombe de aeroplan, grenade de tranșee, bombe incendiare, gaze asfixiante, aruncătoare de grenade și de mine, căști și paturi de arme. De asemenea, Comisia Tehnică Industrială a propus mărirea producției în stabilimentele militare de la Arsenalul Armatei, Pulberărie, Pirotehnie și construirea unei clădiri noi pentru Pirotehnie.

Generalul Gr. Stratilescu i-a solicitat lui Ion I.C. Brătianu, ministru de Război, prin nota nr. 1327/20 aprilie 1915, să încadreze personal tehnic competent în cadrul industriei metalurgice, pentru susținerea efortului de război. Specialiștii au fost aleși din cadrul școlilor de meserii din România. Personalul trebuia, la mobilizare, să depindă de Ministerul de Război, pentru a putea fi menținut la școlile de meserii din București, Iași, Craiova și Galați, „care vor concura și ele la realizarea munițiilor noastre” Comisia tehnică a studiat, la Arsenal, posibilitatea construirii unor proiectile din fontă.

Au fost realizate încercări de tragere cu un obuzier de câmp de 120 mm și cu două tunuri de 63,5 și respectiv, 75 mm. S-au tras 10 lovituri cu fiecare gură de foc și s-a mai făcut o „tragere de cinci șrapnele”¹⁶ pentru a se stabili modul comportării dispozitivului percutant al focoarelor” Cele trei piese de artilerie s-au deformat în timpul tragerilor, din cauza spargerii unor proiectile în țevă. Concluziile au fost menționate în Procesul-verbal nr. 3/1915. Din această cauză, Ministerul de Război a hotărât să nu se mai folosească focoare cu dispozitiv percutant la obuzierul de 120 mm și scoaterea acestuia din uz, însă tunurile de 63,5 și 75 mm au fost păstrate în dotarea artileriei de câmp, chiar dacă au avut abateri de la linia de tragere.

În ceea ce privește modul în care industria privată a contribuit la înzestrarea armatei române, acest aspect rezultă din Nota nr. 2167/13 mai 1915, pe care lt. col Papană, directorul armamentului, i-a trimis-o lui Ion I.C. Brătianu, precizând că la cererea a opt fabrici s-a aprobat să se pună la dispoziția acestora 36,4 tone oțel în bare de 82 mm, pentru efectuarea unor comenzi de proiectile de artilerie.

În baza Memoriului din 6 aprilie 1915, Ministerul de Război a creat, la 10 noiembrie 1915, Direcția Generală a Munițiilor¹⁷ „cu tot personalul, civil și militar,

¹⁶ Șrapnel, șrapnele, s.n. Proiectil de artilerie încărcat cu gloanțe, cu focos reglabil, care explodează într-un punct voit de pe traiectorie. Din fr. Shrapnell. Shrapnel după numele inventatorului, general artilerist englez, Henry Shrapnel (1761–1842).

[http://www.archeus.ro/lingvistica/CautareDex?query=%C5%9ERAPN EL](http://www.archeus.ro/lingvistica/CautareDex?query=%C5%9ERAPN%20EL)

¹⁷ Studiarea activității ministeriale a lui Anghel Saligny (1854-1925), ca director general la Direcția Munițiilor în perioada 1915-1916, ne poate da explicațiile la întrebarea: de ce armata română a fost nepregătită în 1916, din moment ce un om atât de capabil precum Anghel

care începe imediat organizarea industriei private și a stabilimentelor militare, în vederea unei producții cât mai întinse”¹⁸

Comisia Tehnică Industrială, „transformată în Direcția generală a munițiilor” nu s-a putut realiza nici acel minim de 30% din necesarul dotării. Cauzele acestei situații au fost: slaba dezvoltare și dotare a ramurilor metalurgice, chimice, constructoare de mașini, lipsa unor materii prime, utilaje și piese de schimb, a specialiștilor, imposibilitatea procurării din import a unor componente, materii prime, utilaje, starea de neutralitate făcea ca nici una din taberele beligerante să nu se arate dispuse să sprijine dotarea și livrarea cu materiale a României, speculațiile, evaziunile de fonduri au făcut ca o mare parte din sumele alocate pregătirii să nu-și atingă ținta.

Nici pe plan intern și nici din import nu s-au procurat cele necesare armatei. Această stare a avut repercusiuni asupra desfășurării războiului – când în pofida eroismului de care a dat dovadă – armata noastră a fost înfrântă în primele ciocniri de armatele dușmane mult mai bine înzestrate.

Totuși cu eforturile interne și cu sprijinul aliaților, armata română a fost dotată cu echipament și tehnică militară modernă, cu armament automat, 12 escadrile de aviație, căști și măști de gaze, alimente și medicamente. În felul acesta, armata română reorganizată și modernizată, supusă unui regim intens de instrucție cu armament modern a putut să acționeze eficient în vara anului 1917.

La 1 martie 1917, prin Înaltul Decret nr. 245 al regelui Ferdinand I, s-a înființat Regimentul de Tracțiune Automobilă, moment ce a marcat începutul procesului de reorganizare a formațiunilor de automobile din armata română și de apariție a armei auto. Înzestrarea armatei cu automobile a început în anul 1908, când au fost importate 13 autoturisme „Mercedes-Simplex”, pentru corpurile de armată și diviziile de infanterie¹⁹

Saligny era și el unul dintre responsabilii acestei pregătiri. Cu ingineri precum Tancred Constantinescu, Mih. Cioc, Gr. Stratulescu, Constantin Busilă, ca să dăm doar patru exemple din anii 1915-1916, A. Saligny a fost tot timpul într-o relație de colaborare. În fapt, multe din inițiativele acestei Direcții Generale conduse de A. Saligny nu s-au putut aplica. Vezi pe larg, Cătălin Fudulu, Anghel Saligny (1854-1925). Aspecte din activitatea sa. București, Editura Institutului de Științe Politice și Relații Internaționale, 2007.

¹⁸Idem, Înarmarea României (I), http://www.zf.ro/articol_139856/inarmarea_romaniei_i_.html

¹⁹ România a fost una din primele țări din lume care a introdus automobilul în trafic chiar din momentul în care acesta a început să fie construit. Încă din 1885, în București existau 2 automobile cu aburi care transportau marfă și erau construite de compania franceză Gardner Serpollet. Primul automobil înregistrat în Cartea de Aur edită de Automobil Club Român (ACR) a fost un automobil-vagon construit de Peugeot cu un motor de 4 HP putere. Mașina a fost importată în 1889 de către Barbu Bellu din București. Același sursă arată că în 1895 trei oameni din Craiova au adus în țară 3 automobile-vagon de tip Benz cu motor de 12 HP. Un an mai târziu, alte 3 auto-vagoane au fost distribuite în orașe diferite: un Peugeot în București, un Rochet-Schneider în Tecuci și o tricicletă Bolle în Fălticeni. Una din mașinile vechi americane a apărut pe străzile Bucureștiului în 1898. A fost construită de către atelierul E.R. Olds, care au început să producă mașini cu un an mai înainte. Timp de 5 ani, până la 1 martie 1906, 150 de mașini au fost importate în România. Printre mărcile cele mai renumite au fost: De Dion Bouton, Berliet, Mercedes și Panhard. Prin urmare a început să crească numărul mașinilor în 1907 la 233, în 1909 la 447, iar în 1912 la 850.

Importanța folosirii automobilului în scopuri militare a crescut, treptat, în timpul Primului Război Mondial, când a fost întrebuițat, mai întâi, ca mijloc de transport muniții, materiale și apoi, pentru deplasarea trupelor și tracțiunea gurilor de foc ale artileriei²⁰. În perioada interbelică, gradul de motorizare și mecanizare a armatei a cunoscut o evoluție ascendentă, prin înființarea unor unități de transport și crearea, în anul 1939, a unor mari unități motorizate, cum au fost brigăzile 1 și 2 Moto²¹.

Experiența Primului Război Mondial a ridicat cu o deosebită acuitate problema necesității creării unei industrii naționale de apărare, capabile să asigure înzestrarea forțelor armate cu tehnică de luptă modernă. În disputele intervenite pe această problemă s-au conturat, în esență, două concepții: unii cereau crearea unei industrii de apărare care să asigure acele mijloace de luptă care au o mare întrebuințare, pronunțându-se pentru procurarea tehnicii militare grele și complexe din străinătate, din țările unde ea este mai perfecționată și mai ieftină; alții erau partizanii producerii tehnicii militare în țară, într-o proporție cât mai mare.

Procesul refacerii economice a numeroase țări a fost serios afectată de politica marilor puteri care au legat-o de problema „reparațiilor și a datoriilor de război” contractate de țările europene față de S.U.A. și de țările mici față de Franța și Anglia. Până la urmă Germania, datorită intereselor capitalului american pe piața germană a plătit sume infime, în schimb o serie de țări, printre care și România, au rămas cu datorii către învingători și în final chiar față de învinși.

Către sfârșitul anului 1921, majoritatea statelor au reușit să revină la nivelul antebelic de dezvoltare economică²². Prin Conferința de la Londra din anul 1924²³,

²⁰ În România nu s-au folosit vehicule cu aburi pentru transportul pasagerilor. De la început s-au folosit autobuze comune cu motoare pe baza de benzină. Ele au apărut pentru prima dată în vara anului 1911, când investitorii privați au înzestrat transportul pasagerilor cu autobuze marca Fiat, pe rutele între București – Predeal și București – Călimănești. Transportul public cu autobuze nu era cunoscut în București înainte de Primul Război Mondial, în timp ce mașinile electrice și cele trase de cai îndeplineau nevoile oamenilor.

²¹ Maior Eugen Popescu, Rolul și locul acesteia în cadrul susținerii logistice, în „Curierul Armatei”, nr. 5 (169) din 15 martie, București, 2005, p. 2.

<http://www.curierul.forter.ro/11arh/169.pdf>

²² Marile puteri învingătoare au acordat în urma Conferinței de la Spa și Londra în anul 1921 României o cotă arbitrară, care nici pe departe nu ținea seama de totalul pagubelor înregistrate în acest război. Bucureștiiului i s-a recunoscut doar 1% din suma totală de 132 miliarde mărci pe care Germania trebuia să le plătească. Austria, Ungaria și Bulgaria - care plăteau așa numitele „reparații orientale” aveau față de România obligații de 10,55%. Aceste cote au fost stabilite de marile puteri fără ca delegațiile țărilor mici să participe la discuții. Diplomatul român, N. Titulescu a prezentat un memoriu la Conferința de la Spa; s-a ridicat împotriva cotei de 1% repartizată României, cerând ca sumele reparațiilor să se facă în funcție de pagubele pricinuite și neadmițând ca altor state să li se plătească cote de 5 sau chiar de 10 ori mai mari decât au fost în realitate pagubele. Guvernul român nu a semnat acordul de la Spa.

²³ În anul 1951 a murit Charles Gates Dawes, jurist, bancher și om politic american; președinte al Conferinței de la Londra (1924) asupra reparațiilor de război datorate de Germania după prima conflagrație mondială; Premiul Nobel pentru Pace pe anul 1925, împreună cu Sir Austen Chamberlain, ministru de Externe al Marii Britanii între anii 1924 și 1929 (n. 1865).

României i se atribuisse o sumă de peste 235 milioane de franci aur drept cote de eliberare și rambursare. România nu a plătit însă niciodată această sumă foștilor săi aliați, dar până în anul 1929, când s-au plătit reparațiile, României i-au revenit mai puțin de 1% din suma stabilită la Spa.

Marele Stat Major român arăta că „în forma lui modernă, războiul nu va mai putea fi dus numai de armată, el va pune la contribuție spontan, continuu și total, cu sau fără voința poporului, totalitatea mijloacelor unei națiuni; ca urmare, cu cât aceasta va fi fost mai din timp și mai complet pregătită să se apere, cu atât izbânda se obține mai repede, cu mai puține sacrificii - în vieți și în bani - și cu mai multe rezultate”²⁴

În literatura de specialitate a vremii, se acredita ideea, potrivit căreia, victoria în războiul întregii națiuni urma a fi decisă de pregătirea acesteia pe planul economic. Necesitatea existenței unei armonii între strategia economică și strategia militară, impunea elaborarea acestora să fie făcută concomitent. Determinante sunt materiile prime, în special combustibilul și existența unei industrii de armament și echipament tehnic necesare înzestrării unei armate moderne²⁵

Pentru deceniul trei este de remarcat efortul depus în vederea asigurării armamentului și mijloacelor de luptă indispensabile înzestrării marilor unități și unităților nou înființate pe teritoriul României. Funcționarea acestora la parametri condițiilor câmpului de luptă era condiționată de calitatea materialelor. În situația dată, armata română dispunea de o varietate de categorii provenite din diverse surse și în cadrul acestora prezenta calibre și calități tehnice diferite.

Se impunea reducerea categoriilor și, pe cât posibil, uniformizarea calibrelor, pe de o parte, dar trebuia îndepărtată și dependența în totalitate de industria de armament din străinătate. Toate acestea au generat dezbateri în cadrul cercurilor politice românești. Rezultatul a fost votarea în Adunarea Deputaților, la 11 iunie 1925, a legii referitoare la „Întreprinderile industriale în legătură cu apărarea națională”²⁶ În baza legii au fost înființate Uzinele Metalurgice de la Copșa Mică și Cugir, pentru fabricarea de arme portative și de armament și muniție de artilerie cu sprijinul concernului Vickers și „Industria Aeronautică Română” cu capital și tehnologie franceză. Deși până în anul 1929, s-a reușit achiziționarea materialului tehnic necesar amenajării liniilor de fabricație, trecerea la producția de serie nu a fost posibilă din cauza absenței mâinii de lucru calificate și a incapacității asimilării tehnologiei de fabricație.

Între anii 1920-1930, România a cheltuit cu achiziționarea de armament și muniții pentru armata de uscat aproximativ 200-300 milioane lei²⁷ Din această sumă, mai puțin de 100 milioane pentru armament nou, iar cu restul de bani au fost achitate cantități importante de muniție, în cea mai mare parte comandate înainte sau în timpul războiului, dar sosite în țară după încheierea ostilităților.

²⁴ Arhivele Militare Române (se va cita în continuare A.M.R.), fond Marele Stat Major, dosar nr. 28, f. 509.

²⁵ Gheorghe Zaharia, Constantin Botoran, *Politica de apărare a României în contextul european interbelic, 1919-1939*.

²⁶ „Monitorul Oficial”, partea I, nr. 138 din 25 iunie 1925.

²⁷ A.M.R., fond Ministerul Armamentului – Secretariatul general, dosar nr. 24, f. 38-39.

Pentru că nu era încă posibilă înlocuirea diviziilor de cavalerie cu cele motorizate și de tancuri, s-a încercat sporirea gradului de mobilitate prin introducerea subunităților de cercetare, artilerie antitanc și antiaeriană în organica marilor unități de cavalerie. Ca urmare a schimbărilor care s-au produs în câmpul tactic și misiunile operative ale diviziilor de cavalerie au fost radical schimbate. Marele Stat Major român a preconizat utilizarea armei cavalerie doar pentru cercetare, siguranță și acoperire.

Specialiștii militari au sesizat elementele caracteristice pe care avea să le aducă cel de-Al Doilea Război Mondial, față de primul: „Automatizându-se mijloacele de luptă, [...] aflându-se formulele unor explozivi excepțional de puternici, dezvoltându-se aviația, care suprimă depărtările, motorizându-se transportul armamentului și al luptătorilor, războiul mondial a dobândit aspecte cu totul noi”²⁸

Astfel se aprecia că apărarea națională a unui stat se sprijină pe puterea lui efectivă (prezentă sau actuală) - la mobilizare - și pe puterea potențială. Prima este formată din: armata activă cu rezervele ei instruite; armamentul, stocurile de muniție și mijloacele de luptă care se găsesc asupra armatei, rezervelor și în depozite. Cealaltă se compune din: moralul națiunii, destoinicia regimului care conduce națiunea; posibilitățile de hrănire a armatei și a întregii populații; numărul de oameni valizi disponibili (în afară de armata activă cu rezervele instruite); numărul de specialiști de război apti pentru fabricarea munițiilor, armamentului și mijloacele de luptă; materiile prime și mijloacele utilizate la război care există în țară, cu excepția celor care se găsesc asupra armatei și în depozitele sale; capacitatea industriei naționale, rapiditatea cu care poate trece de la starea de pace la cea de război; mijloacele de comunicații de tot felul și calitatea lor; situația geografică a țării și capacitatea financiară a statului²⁹

²⁸ Col. magistrat (r) Vasile D. Chiru, Războiul modern și factorul om, în „Lumea militară ilustrată”, nr. 4-5 din ian.-febr. 1940, p. 35. Primul număr al revistei „Lumea militară ilustrată”, în 1935. speranța exprimată în același articol de debut: „Dorim ca acest moment să marcheze un început de epocă în cultura generală a armatei și în pregătirea națiunii pentru ceasul cel mare, ceas pe care-l dorim din suflet cât mai târziu cu puțință, dar odată sosit, el să nu însemne și un ceas al surprinderilor...”. http://www.lumea_militara.ro/

²⁹ General V. Rudeanu, Apărarea națională și bogățiile României întregite

Bibliografie:

- Arcadia, N.P., 1936, Industrializarea României. Studiu evolutiv-istoric, economic și juridic, București, pp.45-182.
- Arsenie, Valentin, Cerapin, Tudor, Velicu, George, 1998, Actualitatea strategiei, Craiova, Editura Sitech, pp.36-115.
- Apostol, Vasile, gl. de brigadă, dr., Giurcă, Ion, col., dr., Chiriac, Mircea, D., lt.-col., dr., Baltă, Corneliu, col.(r), ing., 2000, Comandamentele strategice române în acțiune (1859 - 1947), București, Editura Tipo – Lith, pp.140-179.
- Cutoiu, Vasile, 1984, Istoria apărării antiaeriene a teritoriului României, București, Editura Militara, p.29.
- Dobrovici, Gh. M., 1934, Istoricul dezvoltării economice și financiare a României și împrumuturile contractate, 1823 - 1933, București, pp.224-226.
- Economu, Virgil, gl., Chițu, D. Vasile, cpt., 1927, Pedagogia instrucției practice și programele analitice pentru dezvoltarea instrucției în corpurile de trupă, vol. I, București, 6-57.
- Kirițescu, Costin C., 1943, Caracterele specifice ale actualei economii de război, în „Problemele războiului și știința”, București, Cartea Românească, pp. 39-58.
- Manafu, Marin, locotenent-colonel, 1999, Pregătirea apărării naționale, București, Tipografia Marelui Stat Major, pp.68-92.
- Rosetti, Radu R., general, 1997, Mărturisiri (1914-1919), București, Editura Modelism, p. 103.
- Rudeanu, V. (Gl.), 1936, Apărarea națională și bogățiile României întregite, Tipografia Școlii de artilerie, pp. 5-36.
- Șuțu, Ion, general-locotenent, 1982, Infanteria română. Contribuții la istoricul armei, vol. II, De la Primul Război Mondial până în zilele noastre, București, pp. 72-89.
- Zaharia, Gheorghe, Botoran, Constantin, 1981, Politica de apărare națională a României în contextul european interbelic, 1919 - 1939, București, Editura Militară, p.69.
- *** Curs de istoria artei militare, vol. II, 1990, București, Editura Militară. Pp.31-105.